

ISSN:2181-0427 ISSN:2181-1458

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**НАМАНГАН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
ИЛМИЙ АХБОРОТНОМАСИ**

**НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК НАМАНГАНСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА**

2021 йил махсус сон

Адабиётлар таҳлили. Қуръонда куй, мусиқа, қўшиқ, ва унинг ҳукми ҳақида аниқ оятлар йўқ. Мусиқанинг ҳукми Имом Ибн Қутайбанинг “Ар-рухсату фис-самов”, Имом Камолуддин Жаъфарнинг “Ал-Имтоъ би аҳкомус-самов”, Абул Қосим Қушайрийнинг “Рисолаи Қушайрия”, Имом Аҳмад Ғаззолийнинг “Бавориқ ул-илмоъ фис-самов”, Имом Заҳабийнинг “Рисолатур рухсати фил ғинаи ват-тараб”, Ҳофиз Саъид Андалусийнинг “Китобу тажвизис-самов”, Абу Ҳомид Ғаззолийнинг “Китоб ус-самов”, Абу Бакр Колободийнинг “Ат-таъарруф” асарларида акс этган.

Мусиқа тасаввуф маросими сифатида Е.Бертельс [1.] тадқиқотларида таҳлил этилган бўлса, тасаввуфнинг мумтоз мусиқага таъсири муаммоси А.Хисматуллин [2.], К.Эрнст [3.], С.Наср [4.], М.Степанянц [5.], А.Смирнов [6.], И.Носиров [7.] тадқиқотларида ўрганилган.

Ислом ва мусиқа масаласи хорижда П.Бакер [8.], Г.Франсиско [9.], Э.Нойбауэр [10.], Ф.Шеҳади [11.] А.Шилаиҳ [12.] каби тадқиқотчилар томонидан тадқиқ этилмоқдаки, буни тақиққа қизиқиш деб баҳолаш ўринли.

Методлар. Мақолада иимий билишнинг объективлик (ҳолислик), тарихийлик, мантиқийлик, ворисийлик, системалилик, герменевтика, интерпретация, концептуал таҳлил усулларидан фойдаланилди.

Таҳлил ва натижалар. Инсон диний амалларни бажариши, яъни иймон келтириши, намоз ўқиши, рўза тутиши, закоғ бериши, ҳаж амалларини бажаришда ўша амалнинг маъзини тушуниб олиши учун унинг нимадан иборат эканини англаши лозим. Аксарият тушунмовчиликлар моҳиятни англамаслик оқибати бўлиб, мусиқа ҳам шулар жумласидандир. Мусиқа борасидаги зиддиятлар ҳолис маълумот етарли эмаслиги натижасида юзага келган. Ҳар бир оят ўзидан кейинги оят билан чамбарчас боғлиқ бўлиб, оятларни умумий маъно (контекст)дан ажратиб, талқин этиш кўплаб мунозара ва тушунмовчиликларга сабаб бўлади. Ислом ва мусиқа масаласидаги мураккабликнинг ибтидоси ҳам шу ердан бошланади. Қуръонда “Эй имон келтирганлар! Сизлар учун Аллоҳ ҳалол қилиб қўйган покиза нарсаларни ҳаромга чиқармангиз ва ҳаддан ошмангиз! Зеро, Аллоҳ ҳаддан ошувчиларни ёқтирмайди” [13:87.] дейилган.

Қуръонда мусиқа санъатига бўлган муносабат тўғридан-тўғри (очиқ) билдирилмагани учун инсон фитратида азалдан мавжуд бўлган мусиқага қизиқиш сўнмаган. Аксинча, тақиқ қанча кучайса, унга интилиш шу даражада кучли бўлган. Исломда мусиқага бўлган қаршиликнинг биринчи сабаби ўша давр сиёсий-мафқуравий (кўпхудолик, зардуштийлик, яҳудийлик, христианлик) ҳамда маданий (бошқа динлардаги мусиқа эркинлиги, мусиқий маросимлар) ривожини билан боғлиқ бўлса, иккинчиси, ислом динини ҳар қандай бидъатдан ҳимоя қилиш, дин софлигини сақлаш, мусиқага берилишни олдини олиш бўлган. Ислом дини қарор топгунга қадар мусиқа бошқа санъат турлари каби бошқа динларнинг руҳи ва ғоясини ифодалаб, уларнинг тимсолларини намоён этган. Ислом дини кириб келгач, фақат тасвирий санъат ва мусиқага нисбатан қатъий шаръий тақиқ қўйилган. Бу жараёнлар исломда мазҳаблар вужудга келиши билан янада қатъийлашган. Ҳар бир мазҳаб мусиқа ва тасвирий санъатга Қуръон ва ҳадис асосида муносабат билдирган. Мусиқага доир қарашлар фикҳ, тасаввуф ва мусиқага оид ёзилган асарларга манба бўлган. Мазҳаблар ўртасидаги номувофиқликлар ислом ва мусиқа муносабатларини яна ҳам чигаллаштирган. Бир масалага ҳам ҳалол, ҳам ҳаром, ҳам жоиз, ҳам мубоҳ деб фатво бериш ёндашиш янги ихтилофга йўл очган: “Шайтоннинг овози” қайси дейилганда Абу Бакр Сиддиқ “мусиқа ва қўшиқ”, Ибн Аббос “қўшиқ ва най”, Ҳасан Басрий “най ва доира”, Қуртубий ибн Касир “қўшиқ” дейишган. Абдуллоҳ ибн Масъуд ва Имом Аҳмад Ҳанбал қўшиқнинг қалбда нифоқни ўстириши шунинг учун дарҳол тарк этиш лозим бўлган гуноҳ эканини

2. Мирзиёев Ш.М. Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий баҳодир.2 том. – Тошкент: Ўзбекистон НМИУ, 2018.452 б.
3. Кодиров.Н.М. Ўзбекистон ёшларида ахборот маданиятини шакллантиришнинг ижтимоий-фалсафий таҳлили. Фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) автореферати. – Самарқанд. 2021.

ИСЛОМДА МУСИҚАГА МУНОСАБАТНИНГ КОНЦЕПТУАЛ ТАҲЛИЛИ

Исақова Замирахон Рухитдиновна
Наманган давлат университети
фалсафа фанлари номзоди, доцент
тел: +99891 3628937 e-mail: ms.outstanding@mail.ru

Аннотация. Мақолада мусиқанинг ихтилофлари, далиллари, тафовутлари, таққиқлари, қаршиликларининг асл сабаблари концептуал таҳлил қилиниб, мусиқанинг инсон руҳияти билан ўзаро боғлиқлиги илмий исботланган.

Калит сўзлар: дин, ислом, фалсафа, мусиқа, оят, далил, ҳалол, ҳаром, мубоҳ, инсон руҳияти, зикр, куй, қўшиқ, қадрият.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ПОДХОДА К МУЗЫКЕ В ИСЛАМЕ

Исақова Замирахон Рухитдиновна
Наманганский государственный университет
кандидат философских наук, доцент
тел: +99891 3628937 e-mail: ms.outstanding@mail.ru

Аннотация В статье дан концептуальный анализ первопричины противоречий, аргументов, разногласий и запретов музыки, научно доказан взаимосвязь музыки с человеческой духовности.

Ключевые слова: религия, ислам, философия, музыка, аят, доказательство, харам, халаль, мубах, человеческая духовность, зикр, мелодия, песня, ценность.

CONCEPTUAL ANALYSIS OF APPROACH TO MUSIC IN ISLAM

Isakova Zamirakxon Rukxitdinovna
Namangan State University
Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
tel: +99891 3628937 e-mail: ms.outstanding@mail.ru

Annotation. The article gives a conceptual analysis of the root cause of contradictions, arguments, disagreements and prohibitions of music, scientifically proved the relationship between music and human spirituality.

Key words: religion, Islam, philosophy, music, ayat, proof, haram, halal, mubah, human spirituality, dhikr, melody, song, value.

Кириш. Мусиқанинг илоҳий олам билан уйғунлиги масалалари Шарқ фалсафаси, жумладан, ирфон фалсафасининг марказида бўлган. Мусиқа юксак маънавий мақомларга кўтарилиш, камолотга эришиш, Аллоҳга етишиш воситаси бўлиб, инсон танаси, жони ва руҳи қучли таъсир этади. Инсон томонидан басталанган мусиқа илоҳий мусиқанинг акси, андозасидир. Зеро, борлиқнинг Яратувчиси, борлиқни ҳаракатлангирувчи Аллоҳдир. Мусиқа Аллоҳнинг инсонга берган буюк инъомидирки, ориф қалбида илҳом чапмаларининг кўзи очилади ва оҳанглар унинг қалбига нур бўлиб қуйилиб, ҳеч ким эшитмаган ва ҳеч ким илғамаган оҳанглар уйғунлиги кашф этади. Шунга кўра, мусиқа орифнинг ғизосидир.

таъкидлашган бўлса, Умар ибн Абдулазиз “қўшиқнинг шайтондан бошланиши, Имом Шофеъий “қўшиқнинг фиқҳ амал экани ва у билан гувоҳлиги қабул қилинмайдиган ақли ожиз кишилар машғул бўлишини қайд этишган. Мусиқага салбий муносабат эса жамиятда бутунлай ўзгача қабул қилинган. Базмлардаги мусиқа ижроси диний томонидан қаттиқ қораланса ҳам, аввалига бундай базмлар яширинча ўтказилган бўлса, кейинчалик ошкор ўтказиладиган бўлган. Натижада фақиҳлар инсон ҳаётида мусиқа билан тўқнашадиган турли вазиятларни ҳисобга олган ҳолда махсус ҳукмлар ишлаб чиқишган. Унга кўра, мусиқа тўрт қоидага бўйсунган ҳолда ижро этилиши белгиланган: *ҳалол* (шариатга мувофиқ), *ҳаром*, *мубоҳ* ва *макруҳ*. Дин билан боғлиқ бўлган, яъни Қуръон ўқиш, азон чақириш, ҳарбий мусиқа кабилар қонуний рухсат этилган бўлиб, мусиқа санъатининг шакллари сифатида тан олинган.

Қуръонда “Аллоҳ энг гўзал сўзни ўхшаш ва такрорланган китоб этиб туширар. Ундан Роббиларидан кўрқадиганларнинг терилари тиграр. Сўнгра уларнинг терилари ва қалблари Аллоҳнинг зикрига юмшар” [14.23.] дейилган. Оятларни тафаккур қилиш билан мусиқа ва ашула эшитиш орасида зиддият аввало, “мусиқа ва қўшиқ шайтон нағмаси” экани, қалб учун Қуръон ва оятлар ҳақидаги тафаккурга йўл бермаслиги ҳамда қалбда Қуръон ва нағма бирга жам бўлмаслиги билан изоҳланади.

Ахмад ибн Ханбал ривоят қилган ҳадисда келтирилишича, Муҳаммад (с.а.в.) дедилар: Дарҳақиқат Аллоҳ мени оламларга раҳмат ва тўғри йўлда қилиб юборди ва менга най ва каннара (торли чолғу) созларни ... четлаштиришни буюрди”. Ҳадисга асосланган ханафий ва ханбалий мазҳаби олимлари мусиқани “макруҳ” деб баҳолаган бўлсалар, улардан бошқа баъзи ханафий, моликий ва шофеъийлик мазҳаби олимлари эса шунчаки диҳушлик мақсадидан йироқ бўлган, жанг ва карвонда чалинадиган ноғора “мубоҳ”, никоҳни эълон қилиш мақсадида чалинадиган “даф” (ноғорага ўхшаш соз)дан фойдаланиш “мандуб” ва “мустаҳаб” амал ҳисобланган. Никоҳдан бошқа хурсандчилик ва мамнуният маросимларида ҳам “даф” чолғусидан фойдаланиш тавсия қилинган.

Саҳобалар шеър айтар, баъзан шеърларини оҳанг билан айтар эдилар. Саҳобаларнинг самоълари Қуръон бўлган [15.232.]. Имом Бухорийдан ривоят қилинган ҳадисда “Қиёматга яқин ислом умматида шундай одамлар бўладики, улар эркакларга олтин тақиш ва шойи кийишга рухсат беришади, шароб ва мусиқани ҳалол дейишади ва ижозат беришади” дейилган.

Ханафий олим Ибн Обидийн “Раддул-мухтор” китобида Набий (с.а.в.) Қуръон қироати, жаноза, урушга бориш ва зикр чоғида овозни кўтаришни ёқтирмаганини қайд этиб, “Энди уларнинг қўшиқ чоғидаги важд ва муҳаббат деб номлаган ҳолатларини нима деса бўлади?! Албатта, бу макруҳдир! Динда унинг асли йўқдир!” деб қатъий ҳукм чиқарган.

Ахлоқ доирасидан ташқаридаги сўзлар қатнашган, фиғнага сабаб бўладиган, зино ва фаҳш ишларга, гуноҳга бошлайдиган, намоз ва бошқа фарз ҳамда вожиб амалларни тарк қилишга сабаб бўладиган қўшиқларни тинглаш жоиз эмас. Бу иллатлардан холи мусиқани дам олиш мақсадида эшитиш макруҳ ёки мубоҳ деб баҳоланган. Демак, инсонни гуноҳ ва зинога бошлайдиган қўшиқларни эшитиш мумкин эмас. Меҳр-шафқат, ога-онага ҳурмат ва яхшиликка йўлловчи мусиқаларни эшитиш мубоҳдир. “Аллоҳ таоло бандаларига кўриш учун кўз берди, ҳид билиш учун бурун ато қилди, қўл берди, оёқ берди. Кўз ҳам, қулоқ ҳам дунёдаги неъматлардан фойдаланади, қулоқнинг роҳати эса, гўзал оҳанглари, яхши суҳбатларни эшитишдадир, қулоқнинг неъматини яхши нағмалар, яхши ашулалардир, шундай экан, нима учун биз мусиқани ҳаром деб ҳисоблаймиз?” [16.162.].

Куй, қўшиқ, нағма тинглашга қаршилар:

Абу Ҳомид Ғаззолий “Мукошафат ул-қулуб” асарининг “Чолғу (мусиқа тингламоқ)” фаслида Абу Тоййиб Табарийнинг сўзларини келтирган: “Эркак кишининг

номаҳрама аёлдан қўшиқ тинглаши жоиз эмас. Халқни тўплаб, чўрисига қўшиқ айттириб, базм берган эркак ақлсиздир” [17.440.].

Имом Молиқ қўшиқ тинглашни қатъиян тақиқлаган: Бирон кимса чўри соғиб олса, сўнгра унинг қўшиқчи эканини кўрса, эгасига қайтариб бериши лозим. Саъд ибн Иброҳимдан бошқа ҳамма мадиналиклар шу фикрдалар.

Куй, қўшиқ, назма тинглашни мубоҳ деб айтганлар:

Қози Абу Толиб Маккий қўшиқ тинглаш мубоҳ эканини нақл этган: Пайғамбаримиз (с.а.в.)нинг сафдошларидан Абдуллоҳ ибн Жаъфар, Абдуллоҳ ибн Зубайр, Муғийра ибн Шуъба, Муовия ва бошқалар қўшиқ тинглаганлар. Қадимда яшаб ўтганлардан, саҳобалар ва тобеъинлардан бир қанчалари ҳам мусиқа тинглашда айб кўрмаганлар... Ҳижозликлар Маккада бизнинг ёнимизда, йилнинг энг фазилатли кунларида қўшиқ тинглашдан қочмаганлар. Масалан, Ҳақ номини зикр этиш буюрилган Қурбон ҳайити кунларида одамларнинг кўпчилиги қўшиқ тинглади. Маккаликлар каби мадиналиклар ҳам қўшиқ эшитишган. Ибн Атонинг қўшиқ айтадиган икки чўриси бўлиб, дўстлари ҳам унинг қўшиғига қулоқ тутишарди. Солим ўғли Абу Ҳасандан “Қўшиқ тинглашга нима дейсиз?” деб сўраганида, у: “Мендан яхшироқ кишилар уни жоиз (эшитса бўлаверади) ҳисоблашар ва тинглашар эди. Шундай бўлгач, мен нима дея оламан?” [18.441.] дейди.

Ибн Журайж чолғу тинглаш борасида бетараф бўлган. Ундан: “Бу қиёматда яхши амалми ёки ёмон амалми?” деб сўраганида, у: яхши амал ҳам ҳисобланмайди, ёмон амал ҳам, чунки у беҳуда сўзларга ўхшайди: “Аллоҳ сизларни (тилингиз учуда айтган) беҳуда қасамларингиз учун жавобгар қилмайди” [19.225.] деб жавоб берган.

Мусиқанинг ҳалоллигига шиора қилинган оятлар. Қуръонда “Бас, имон келтирган ва солиқ амалларни қилган зотларгина рава (жаннат)да шодланурлар” [20.15.], “Албатта, жаннат аҳли бу Кунда (роҳат ва фароғат) иш(лари) билан шод-хуррамдирлар” [21.55.] дейилган. Муфассирлар Яҳё ибн Касир, Авзойий ва Вакиъ оятдаги “шодланурлар” сўзини “завқ ва қўшиқ” деб тафсир қилишган. Олимлар оятнинг бу тафсиридан келиб чиқиб, мусиқанинг умумий маънода “мубоҳ” эканини таъкидлашган [22.328.]. Маҳмуд Замахшарийнинг “Тафсир ул-кашшоф” асарида юқоридаги оятга бир ҳадис илова қилинган. Унга кўра, Пайғамбар (с.а.в.) жаннат неъматларининг васфини келтирганида, қавмдан бир киши: “Эй, Аллоҳнинг Элчиси, жаннатда ҳам мусиқа тинглаш борми?” деб сўрайди. Шунда Пайғамбар (с.а.в.) “Ҳа, эй аъробий... бу жаннат неъматларининг афзалидир” деганлар.

Мусиқанинг ҳаромлигига шиора қиладиган оятлар. Қуръонда “Одамлар орасида шундай кимсалар ҳам борки, улар билимсизлик билан (ўзгаларни) Аллоҳ йўлидан оздириш учун ва у (йўлни) масхара қилиш учун беҳуда сўз(лар)ни соғиб олурлар. Ана ўшалар учун хор қилувчи азоб бордир” [23.6.] дейилган. Муҳаммад Ҳусайний Таботабойий оят тафсирида хурофий ҳикоялар, одамни фисқ-фасодга етаклайдиган асарлар ўқиш ёки қўшиқ тинглаш ҳаяжонли ўйин-кулги ва бошқа чолғу асбоблари каби инсонни Ҳақ таолодан чалғитиб ўзига машғул қиладиган ҳар бир нарса “беҳуда сўз” [24.313.] дейди. Оятдаги “беҳуда сўз”дан мурод чўрилар томонидан куйланган “ғино”дир [25.490.]. Бу оят шарҳида мусиқанинг ҳаромлиги ҳақида гап кетган, деган фикрлар Абдуллоҳ ибн Масъуд ва Ибн Аббос (р.а.)нинг “оятдаги “беҳуда сўз” қўшиқдир” деган сўзлари билан далиланиб, ғино, яъни тингловчида қувонч, ҳаяжон ва ўйнаш ҳиссини пайдо қиладиган ҳамда айш-ишрат, ахлоқсизлик ва беҳуда ўйин-кулги йиғинларига хос ва муносиб бўлган айрим қўшиқ ва оҳанглар ҳаром қилинган. *Одамлар орасида шундай кимсалар ҳам борки, беҳуда сўзни соғиб олурлар...*” [26.194.].

Баъзи оҳанг ва қўшиқларнинг ҳаром эканлигига асосий далил-исбот Қуръоннинг “Фурқон” сураси, 72-оятги, “Ҳаж” сураси 30-оятги, “Мўминун” сураси 3-оятги ва “Лукмон” сураси 6-оятги деб

дедилар: “Набий (с.а.в.) Мадинага кириб келган кунлари олдиларида ногора чалинди. Шунда Абу Бакр қарши бўлгандилар, Расулulloҳ (с.а.в.): “Уларни қўй, эй Абу Бакр, токи яҳудийлар динимиз гўзаллигини кўриб қўйсинлар” дедилар. Улар (жориялар) ногорани уриб, “Биз Бану Нажжор кизларимиз, Муҳаммадга қўшни бўлганимиздан хурсандимиз” деб қўйлай бошладилар”.

Юқоридаги ҳадислардан англашиладики, бирорта саҳиҳ ҳадисда Муҳаммад (с.а.в.) мусиқани “ҳаром” деганлари ёки эшитмасликни буюрганлари, ўзлари эшитишдан бош торганлари ҳақида айтилмаган. “Тазкират ул-ҳамдуния”да келтирилишича, Абу Ҳанифа ва Саврийдан қўшиқ ҳақида сўралганида “Қабоирдан ҳам, ёмон сафоирдан ҳам эмас” дейишган.

Мусиқанинг ҳаромлигига далолат қиладиган ҳадислар. Имом Аҳмад ривоят қилишича, Расулulloҳ (с.а.в.) дедилар: “Роббим азза ва жалла менга хамр, қимор, дўмбира ва қўшиқ айтишни ҳаром қилди”.

Шайх Албоний (р.а.) дейди: “*Ғино (ашула)нинг барчаси ҳаром деб айтилмайди. Балки уларнинг ичларидан аёлларнинг қад-қомати, уларнинг ҳаракатлари ва бошқа шунга ўхшаган нарсаларни таърифлаган ашулар бўлса, улар қатъий ҳаромдир. Аммо ўшандай ҳаром нарсалардан ҳоли бўлган ашула бўлса, унинг кўпи макруҳдир (яъни шунга берилиш яхши иш эмас). Аммо чолу асбоблари “ҳаром”дир.*

Ҳанбалий мазҳабига мансуб баъзи тоифалар мусиқани “ҳаром” деб билладилар. Ҳанафий мазҳаб уламолари мусиқа асбобларининг барча турини “ҳаром” дейишган. Фақат тўйда, яъни никоҳ тўйида чалинадиган доира билан жангда чалинадиган дўмбирани “ҳалол” дейишган.

Ибн Обидин фикрича, *ҳар қандай беҳуда ишлар, ҳаракатлар, уни томоша қилган, эшитганлар макруҳдир. Аллома “ҳар қандай беҳуда иш” деганда рақс, масхарабозлик, тор, танбур, барбад, рубоб, қонун, сурнай, чанг, карнайнинг барчасини макруҳ ҳисоблаб, уни “кофирлар одати” деб баҳолаган. Доира ва сурнай овозига қулоқ солиб, тинглаш ва булардан бошқаларини ҳам эшитиш ҳаром экани, агар уни қўққисдан, беихтиёр эшитилса, узрли бўлишини таъкидлаган.*

Қуръонда **“(Эй инсон,) ўзинг аниқ билмаган нарсага эргашма! Чунки, қулоқ, кўз ва дил – буларнинг барчаси тўғрисида (ҳар бир инсон) саволга тугилур” [33.36.] дейилганки,** инсон Аллоҳ ҳузурини эшитган, кўрган, қалб билан қилган ҳар бир учун иши учун, хоҳ яхши бўлсин, хоҳ ёмон, саволга тугилади. Шунинг учун инсон одоб-ахлоқ ва шарият чегарасидан чиқмаган амални бажариши тўғри бўлади.

Хулоса ва тақлифлар.

1. Мусиқа ҳозирга қадар дин, фалсафа, тасаввуф билан ўзаро боғлиқ ҳолда мавжуд бўлиб, турли қарашлар таъсирида ижобий (эркинлик, мафкура, ибодат маросимлари) ёки салбий (таъйиб, чеклов, таъқиқ) муносабат билдирилган. Қуръонда соз, мусиқа, қўшиқ, мусиқа маъносини билдирадиган, унинг ҳукмларини баён этадиган оят аниқ келтирилмаган. Айрим оятлар борки, тафсир олимлари ундан мурод “мусиқа” эканини айтиб, мусиқа ҳақидаги ўз қарашларига далил сифатида келтиришган.

2. Ислом динида мусиқанинг таъқиқланишига биринчи сабаб, унинг бошқа динларга ўхшамаслиги, яъни диндорларни мусиқа билан чалғитиб, диннинг таъсир кучини сусайтирмаслик, эътиқодни мустаҳкам қилиш бўлса, иккинчи сабаби ислом динидаги маросимларни ҳар қандай “дунёвий унсур”лар билан бузишдан сақлаш бўлган. Мусиқанинг таъқиқланишига учинчи сабаб инсоннинг жони, ақли ва руҳини муҳофаза қилиш эди. Мусиқани шаароб билан таққосланса, уларнинг ҳар иккиси бир вазифани бажариши англашилади: мусиқа руҳий нарсалардан чалғитади, вақтинчалик завқ манбаи бўлиб, тингловчи вақтини қандай ўтказганини билмайди, ибодатдан чалғийди, ўзининг кимлиги, нима учун яратилганини унутади. Бу вақтда инсоннинг маънавий ривожланиши тўхтади ва руҳий таназзул бошланади. Тўртинчи сабаб, ислом мусиқанинг инсон онгини “маст” қилиши сабабли ҳаром қилган. Олимлар

музиканинг инсон вужуди, онги, руҳиятига таъсирини ўрганиб, юрак уриши, хавотир, ҳаяжон, шаҳватга ингилишга олиб келишини аниқладилар. Ислоом бунинг олдини олиш, инсонни гуноҳдан авайлаш мақсадида бир мунча вақт тақиқ кўринишида тўсиқ яратишга эришган.

3. Бугунги кундаги инсон руҳиятидаги инкирозлар, касалликлар, оломон маданиятининг ҳар қандай кўринишлари, бир жинслилар никоҳи, ўз жонига суиқасд ва бошқа кўплаб муаммолар илдизи қаерда ўз поясидан ажралганини яққол кўрсатади.

4. Ижтимолий ҳаётда кўнгилочар тадбирлар, тунги клублар фаолиятига эркинлик берилиб, аксарит ёшларнинг умри бекорга совурилмоқда. Аждодлар шам ёруғида илм олишга интилган, бўш вақтларини яссавийхонлик, агторхонлик, румийхонлик, машрабхонлик, бедилхонлик, фузулийхонлик қилиб ўтказганларки, шундай гўзал тунги маърифий мажлисларни жонлангириш, аҳоли орасида тарғиб этиш билан маънавий кадриятлардан бирини тиклаш имконияти бор.

Манба ва адабиётлар рўйхати.

1. Бертельс Е.Э. Избранные труды: Суфизм и суфийская литература. – М.: 1965;
2. Хисматулин А.А. Суфийская ритуальная практика: На примере братства накшбандийа. СПб., 1996.
3. Эрнст К Суфизм. – М.: 2002.
4. Наср С.Х. Исламское искусство и духовность. – М.: 2009.
5. Степанянц М.Т. Исламским мистицизм – М.: – М.: 2009;
6. Смирнов А.В. Великий шейх суфизма: Опыт парадигмального анализа философии Ибн Араби. – М.: 1993;
7. Насыров И.Р. Основания исламского мистицизма (генезис и эволюция). – М.: 2009.
8. Baker Patricia L. Islam and the Religious Arts / Patricia L. Baker. – New York, Continuum, 2004;
9. Gabrieli Francesco. Religious Poetry in Early Islam / Francesco Gabrieli // Gustave E. von Grunebaum, ed., Arabic Poetry, Theory and Development. – Wiesbaden: Harrassowitz, 1973. – Pp. 1-17; Listening to Music. Teachings of Sufism. Selected and translated by Carl W. Ernst. – Shambala. Boston & London, 1999. – Pp. 95-117.
10. Neubauer E. Arabic Writings on Music: Eight to Nineteenth Centuries / E. Neubauer // The Garland encyclopedia of world music. – New York, 2002. – VI. The Middle East. – Pp. 363 – 385
11. Shehadi F. Philosophies of Music in Medieval Islam / F. Shehadi. – E.J. Brill, Leiden, 1995; Pp. 161-180.
12. Shiloah A. Music in the World of Islam. A Social-Cultural Study / A. Shiloah. – Wayne State University Press. Detroit, 1995.
13. Қуръони Карим маъноларининг таржима ва тафсири. Моида сураси, 87-оят.
14. Қуръони Карим маъноларининг таржима ва тафсири. Зумар сураси, 23-оят.
15. Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф. Тасаввуф ҳақида тасаввур. – Т.: Мовароуннаҳр, 2004. – Б. 232.
16. Абу Ҳомид Ғаззолий. Ихёу улум ид-дин. II-жилд. – Б. 162.
17. Абу Ҳомид Ғаззолий. Мукошафат ул-қулуб (Қалблар кашфиёти). Тузатилган қайта нашр / Таржимон: М.Аъзам, И.Нуруллоҳ. – Т.: Ғафур Ғулом номидаги нашриёт матбаа ижодий уйи, 2019. – Б. 440.
18. Абу Ҳомид Ғаззолий. Мукошафат ул-қулуб (Қалблар кашфиёти). – Б. 441.
19. Қуръони Карим маъноларининг таржима ва тафсири. Бақара сураси, 225-оят.

20. Қуръони Карим маъноларининг таржима ва тафсири. Рум сураси, 15-оят.
21. Қуръони Карим маъноларининг таржима ва тафсири. Ёсин сураси, 55-оят.
22. Имом Табарий. Тафсир. – Б. 328.
23. Қуръони Карим маъноларининг таржима ва тафсири. Луқмон сураси, 6-оят.
24. Саййид Муҳаммад Хусайн Таботабой. Тафсийрул-Мийзон. 16-жилд. – Б. 313.
25. Аминул Ислои Шайх Табарий. Мажаъул баён фий тафсийрил Қуръон. – Б. 490.
26. Шайх Абду Али ал-Арусий. Тафсири Нур ас-Сақалайн. 4-жилд. 5-ҳадис. – Б. 194.
27. Саййид Мужтабо. Талабалар рисоласи. 640 шаръий саволларга жавоблар. – Б. 171.
28. Аҳмад Шармхоний. Инсон. Ғино. Муסיқа. – Б. 14.
29. Джумаев А.Б. Ислам и музыка // Музыкальная академия. 1992. № 3. – С. 24-25.
30. Ислам. Энциклопедический словарь. – М.: Наука, Главная редакция восточной литературы, 1991. – С. 84.
31. Абу Абдуллох Муҳаммад ибн Исмоил ал-Бухорий. Ал-Жомий ас-Саҳиҳ. Никоҳ китоби. 5162-ҳадис. – Б. 425.
32. Абу Абдуллох Муҳаммад ибн Исмоил ал-Бухорий. Ал-Жомий ас-Саҳиҳ. Никоҳ китоби. 5143-ҳадис. – Б. 419.
33. Қуръони Карим маъноларининг таржима ва тафсири. Исро сураси, 36-оят.

КОНСТИТУЦИЯ– ХАЛҚИМИЗ СИЁСИЙ-ҲУҚУҚИЙ ТАФАККУРИНИНГ ЮКСАК НАМУНАСИ.

Гулчеҳра Рустамова

Наманган вилоят Чуст туман 3-сон касб-хунар мактаби ҳуқуқшунослик фани уқитувчиси

Ушбу мақолада Ўзбекистон Республикасининг Конституциясида фуқароларнинг шахсий ҳуқуқ ва эркинликлари мустақамланганги ва ушбу юзасидан қабул қилинганётган меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар ижросига тўхталинган.

Калит сўзлар: Конституция, қонун, фуқаро, ҳуқуқ, эркинлик, ҳаракатлар стратегияси, демократия.

THE CONSTITUTION IS A HIGH EXAMPLE OF POLITICAL AND LEGAL CONTEMPLATION OF OUR NATION.

Gulchehra Rustamova

Teacher of law at Chust District Vocational School No. 3

This article focuses on the strengthening of personal rights and freedoms of citizens in the Constitution of the Republic of Uzbekistan and the implementation of regulations adopted in this regard.

Keywords: Constitution, law, citizenship, rights, freedoms, action strategy, democracy.

КОНСТИТУЦИЯ – ЭТО ЯРКИЙ ПРИМЕР ПОЛИТИЧЕСКОГО И ПРАВОВОГО МЫШЛЕНИЯ НАШЕГО НАРОДА.

Гулчеҳра Рустамова

Преподаватель права в Чустском районном профессиональном училище № 3.